

ÒRRIUS A LA BAIXA EDAT MITJANA: POBLACIÓ, SENYORIA, DELME, MASOS I SOCIETAT... UNS APUNTS.¹

Enric Subiñà i Coll

El terme d'Òrrius es troba documentat el 974 quan Guifré, prevere, marmessor de Bulgarà, també prevere, fa lliurament al monestir de Sant Cugat del Vallès dels béns que Bulgarà tenia «*infra terminio de villa Orreos, cultum vel heremum, casales et suas pertinentias*»². Malgrat la dificultat que pot tenir assignar aquest topònim amb el Maresme, atès que no tenim cap afrontació, ja ho va fer Carreras i Candi a finals del segle XIX (CARRERAS 1895: 142). La historiografia fins al segle XX deia que l'església de Sant Andreu d'Òrrius apareix esmentada per primer cop el 1025 quan el comte Berenguer Ramon I la va vendre a Guadall, juntament amb les esglésies de Sant Julià d'Argentona i de Sant Pere de Clarà i el territori que pertanyia al territori del castell de Sant Vicenç de Burriac, document transcrit per primer cop per Carreras (CARRERAS 1981: 101). Però el 1999 Benito s'adonà dels errors de la seva datació i el va situar en un any indefinit entre el 1027 i el 1035 (BENITO 2000: 25). Cal aclarir que la parròquia de Sant Andreu d'Òrrius fou sufragània de la parròquia de Sant Julià d'Argentona fins al segle XVII. Tot i això els veïns havien intentat aquesta independència eclesiàstica, com a mínim des del 1336, però aleshores el rector d'Argentona hi va pledejar per evitar-ho (BAUCCELLS 2004: 106).

1. LA POBLACIÓ

Com és habitual, fins al segle XVIII, la població es comptabilitzava en focs o caps de casa. A Òrrius en el fogatge del 1378 consten tretze focs (Redondo 2002: 370), en el del 1497 en consten vuit (Iglésies 1971: 31) i en el del 1515 continuen essent vuit³. Aquesta pèrdua de població per al període 1378-1515 és d'un 38,5%, però considerant la poca població que tenia, cada foc perdut multiplica molt el percentatge. De fet al Maresme en el mateix període, tenim dades de certes parròquies que també perderen població: Teià un 40%, Cabrera un 36%, Dosrius un 30%; Tiana un 27%; Alella un 22%; Premià i Argentona un 18%. Enfront tenim a Vilassar que es manté, Mataró incrementa un 60%; Vilanova de Palafolls o Malgrat un 90% i Sant Iscle i la vall de Canet la va doblar (Subiñà 2017: 38-39).

Si desglossem el fogatge del 1378 dels 13 focs d'Òrrius, vuit eren de ciutadans⁴ i cinc d'eclesiàstics⁵. Aquestes xifres fan referència a l'adscripció personal del titular del foc. Així el percentatge de focs laics era del 68% a Òrrius. Com veurem en parlar dels masos, dels que hem documentat la seva senyoria, sis estaven sota domini del castell, sis eren de sant Pere de Clarà⁶ i dos de Sant

Bartomeu de Cabanyes. O sigui, unes xifres molt diferents de les del 1378, que inverteixen el percentatge de focs eclesiàstics i laics. Segurament l'explicació caldria buscar-la en què algun dels masos que el 1378 estaven sota domini del castell de la Roca deurien quedar abandonats i en canvi en els terrenys sota domini de Sant Pere de Clarà es van edificar nous masos durant el segle XV.

Tant al fogatge del 1497 com al del 1515 hi havia vuit focs, que en la relació del 1515 eren els següents masos: Argent, Cabanyes, Bassa, Tarascó, Lladó, Prat, Famades i Julià. A aquests hauríem d'afegir els masos Altafulla i Reimir, que estan relacionats en el fogatge d'Argentona, ja que pertanyien a aquest terme tot i que a la parròquia de Sant Andreu d'Òrrius.

2. LA SENYORIA

La parròquia d'Òrrius tenia com a mínim cinc senyories, tot i que hi havia dos grans senyors del domini directe del terme: el castell de la Roca, que alhora n'era el senyor jurisdiccional⁷ i el priorat de Sant Pere de Clarà, amb estreta relació amb el castell de Sant Vicenç de Burriac (Roqué 1998: 11). Malgrat tot l'església de Sant Andreu d'Òrrius mai va estar sota jurisdicció eclesiàstica del Vallès, ja que com a sufragànea de Sant Julià d'Argentona estava sota jurisdicció del Maresme. No hem sabut trobar cap més senyoria territorial a Òrrius, malgrat que Graupera, tal com insinuava Roqué, esmenta que el monestir de Sant Marçal del Montseny tenia propietats a Òrrius i que el mas Femades estava sota el seu domini, quan aquest mas en realitat era del castell de la Roca o que els Cabanyes tenien masos sota el seu domini (GRAUPERA 2011: 77). Estem segurs que amb l'estudi de més documentació que pugui anar sortint d'Òrrius de qualsevol època permetrà aprofundir en aquestes senyories i en alguna altra de nova, que difícilment serà Sant Marçal.

El Castell de la Roca (CARRERAS 1895) era la senyoria més important d'Òrrius. La seva jurisdicció durant l'època baix medieval també incloïa la meitat de vila de Granollers, i les parròquies de Sant Sadurní de la Roca, Santa Agnès de Malanyanes i Sant Esteve de Vilanova. El castell s'esmenta per primer cop al segle XI, quan els propietaris eren la família Sarroca, feudataris dels Montcada. Al segle XII passà als Bell-lloc pel matrimoni de Sança de Sarroca amb Pere de Bell-lloc, que a mitjan segle XIII s'emparentarien amb els Montclús. A finals del segle XIII passà per les mans de Berenguer de Sant Lleïr, el seu germà Bertran i Ramon de Cabrera, que tenia també el castell veí del Far, i que el va vendre el 1287 a Pere Marquès, notari reial. El seu fill Francesc Marquès presta homenatge al rei el 1336, que n'era el senyor eminent, com ja havia fet el seu pare, i el seu nét Pere Marquès comprà al rei el 1357 el mer i mixt imperi i les jurisdiccions alta, baixa i criminal. Mort ja Pere, el succeí el seu besnét Pere Arnau Marquès, que essent molt jove va veure com el 1374 els seus vassalls, entre ells els d'Òrrius, van incorporar-se a la Corona, però el 1382 el rei el tornà a vendre a Marquès.

Pere Arnau es va casar amb Maria de Màrgens, hereva del castell de Mataró, i un cop morta ella, a partir del 1394, exercí de senyor de Mataró com a tutor de les seves filles.

El 1405 Pere Arnau Marquès va vendre el castell a Ramon de Torrelles i de Blanes, cavaller i conseller reial, casat amb Elionor, filla d'Umbert de Fonollar, baró de Banyalbufar (Mallorca), la qual el 1410 comprà la vila de Caldes de Montbui. Ramon morí poc abans del 1421, i el succeí el seu fill Martí Benet de Torrelles i de Fonollar, també cavaller i conseller reial, que el 1436 consta com a senyor de la Quadra de Torrelles, del terme del castell de Cervelló. La dècada del 1460 el seu nét Martí Joan de Torrelles i de Sentmenat es va fer càrrec del castell, i fou nomenat Baró de la Roca el 1468. El següent titular de la baronia fou Martí Joan de Torrelles, fill del primer baró, després Geroni Restitut de Torrelles i finalment el fill d'aquest, Ramon Angel de Torrelles, darrer senyor del castell de la Roca, ja que el 1564 les parròquies de Sant Sadurní de la Roca, Sant Esteve de Vilanova, Santa Agnès de Malanyanes i Sant Andreu d'Òrrius van comprar la jurisdicció del castell, que passà a la Corona⁸. Sota el seu domini hi havia, com a mínim, els masos Camporiol, Femades, Floret, Rainó, Riera i Terrach.

Un dels serveis que tenia dret el castell com a senyor jurisdiccional era la prestació de guaites, com a mínim en temps de guerra. Això ho documentem en la venda del 1396 del mas Terrach, feta per Berenguer de Prat, de Sant Martí de Mata, a Francesc Romeu d'Òrrius, on s'esmenta que el mas «*et etiam fit en dicto castro guaytam ibi fieri solitam tempore guerre*»⁹. També ho recull Roqué quan esmenta que per una disposició del 1469, els homes d'Òrrius venien obligats a fer guaites, en aquest cas a dalt de Cèlles, el cim més alt i proper a la vila (ROQUÉ 1998: 39).

Sant Pere de Clarà (GRAUPERA 2002: 92). Era un priorat benedictí que té l'origen al segle IX, les terres del qual depenien del monestir de Sant Cugat del Vallès, tot i que a inicis del segle XI sembla que depenia de la família Sant Vicenç, senyors del castell de Burriac, que van mantenir la propietat fins que el 1080 van llegar el priorat a Cluny i es va agregar a Sant Pere de Casserres (Osona). A inicis del segle XIV al priorat tan sols hi vivia un monjo prior. El primer que coneixem fou fra Ramon ses Dons el 1224, fra Pere el 1302, el 1314 fra Miquel de Cellers, el 1359 fra Ramon de Puig, entre el 1376 i el 1389 fra Ramon sa, el 1417 fra Bernat Vilar, el 1475 fra Nicolau Ortolà i el 1484 fra Pere Ramis. A partir del segle XVI s'abandonà i els prior eren canonjes catedralicis: el 1502 Ramon de Salavert, de la Seu de Barcelona, el 1525 Joan Llätzer, de la Seu de Tarragona, i entre el 1535 i el 1561 Gaspar de Font, el darrer que coneixem. Posteriorment va passà a dependre de la diòcesi de Solsona

Les seves possessions estaven disperses pel Maresme (bàsicament entre Mataró i Alella) i el Vallès Oriental (La Roca i Vilanova del Vallès). Hem documentat que el priorat tenia sota el seu domini vuit masos a Òrrius: Altafulla, Bassa, Burguet, Jofre, Julià, Parera, Prats i Reimir. També sabem que tenia els

masos Marc, Polls, Llentisclar, Guerau i Novell d'Argentona i la meitat del mas Lladó de Cabrera (SUBIÑÀ 2013).

La capella de Sant Bartomeu de Cabanyes. El 931, en l'acta de consagració de Sant Sadurní de la Roca apareix el topònim Cabanyes prop de la serra de Céllecs (CARRERAS 1895: 145). Aquesta capella, situada dins el terme d'Òrrius, apareix documentada per primer cop el 1191. Un document del 1243 referenciat per Benito (BENITO 1992: 76) ens dóna pistes molt importants sobre el seu origen i patronatge¹⁰. Es tracta d'un litigi entre Berenguer d'Alberic, rector de l'església de Sant Julià d'Argentona, i Arnau de Cabanyes, del qual els seus avantpassats la van «*fundaverant infra terminos dicte ecclesie Sancti Julianni de Argentona*», determinant-se que els Cabanyes i els seus successors tindrien el patronat, a canvi de proveir de «*duas lampadas que semper, die ac nocte, coram altari beate Bartholomei ardeant incessanter*» i paguessin 24 sous per la missa setmanal i 2 lliures de cera anualment per cens a l'església d'Argentona¹¹. Si la capella tenia un clergue fix, aquest podria ser nomenat pels Cabanyes, sota obediència del clergue d'Argentona, el qual aleshores no podria demanar els 24 sous sinó tan sols les 2 lliures de cera. A canvi, Cabanyes podrà «*stablire honores dicte capelle ad censum sive ad agrarium dum tan eadem stablimentam faciat ad bonum et utilitatem eiusdem capelle*» (SUBIÑÀ 2016: 78 i 435). El 1243, quan va haver-hi el litigi, el capellà de Sant Bartomeu era el canonge Berenguer de Sant Vicenç, sens dubte de la nissaga dels senyors de castell. El 1395 documentem a Guillem Soler com a rector de Sant Bartomeu. El 1412 el dret de patronatge va passar a Bartomeu Cardona que havia comprat el mas Argent amb tots els seus drets, per tant en algun moment el patronatge va passar dels Cabanyes als Argent, com queda clar en un document del 1432 on Guillem Arnau, patró de barca ciutadà de Barcelona, ven a Jaume Padró, sastre habitant a la Mataró, un camp anomenat *lo Clos*, que té a Mataró, sota domini de la capella de Sant Bartomeu de Cabanyes, i on signa de Bartomeu Cardona, àlies Argent, senyor útil del mas de Cabanyes de dalt, patró i administrador de la capella¹². Seria el mas Argent l'antic mas Cabanyes de dalt? On estava situat? Es l'actual mas Argent, ara en l'actual terme de la Roca? Les restes d'un mas situades poc per sobre de Sant Bartomeu de Cabanyes són les del mas Cabanyes (de baix) o són les del mas Argent?. El 1452 tornem a trobar a Bartomeu Argent¹³ signant com a administrador de la capella en la venda del cens d'un mas a Mataró, venda feta per Gabriel Arnau, de Mataró, a Francesc Mas, àlies Roig¹⁴. Els Argent van mantenir el patronat fins a finals del segle XVI. A partir del segle XVIII, la capella es converteix en una ermita d'una comunitat de donats, amb un ermità

Sant Bartomeu de Cabanyes tenia sota el seu domini el masos Argent i Tarascó d'Òrrius. També sabem, mercès a un llevador de rendes del 1471, que els Femades tenien sota el seu domini dues peces de terra que havien estat establertes el 1337, situades a les Feixes i al mas Pol d'Òrrius; tres peces de terra que tenia en Bassa d'Òrrius, al mas Colomer, a la Pedrosa i al torrent de la Pujada (ROQUÉ 1998: 19). Aleshores el mas Tarascó prestava anualment una quartera de forment, dos sous i 5 sous en compensació dels mals usos. La capella també tenia el mas Arnau de Mataró i terres a Argentona, Cabrils i la Roca.

El Castell de Burriac (CARRERAS 1904). El trobem esmentat des del 1022, quan la comtessa Ermessenda l'empenyora al seu fill Berenguer Ramon I. Entre els anys 1027 i 1035, els comtes de Barcelona venen el seu territori en franc alou a Berenguer Guadall, juntament amb d'altres possessions al Maresme i al Vallès, reservant-se el castell. La família Castellvell n'eren els feudataris i en tenien el domini eminent, i Guadall n'era el castlà. A Guadall, el seguiren tres generacions i el seu bésnet, Berenguer Guadall, el trobem esmentat «de Sant Vicenç en un document del 1146, prenent el patronímic del castell que posseïen. En la seva jurisdicció s'inclouïa, des de finals del segle XI, el castell de Vilassar, el qual tenien en alou (CUADRADA 1988: 359). El darrer de la nissaga fou Berengueró de Sant Vicenç, el qual morí el 1348, i al cap de poc també el seu primogènit Berenguer, venent-se el castell el 1352 a Pere des Bosc¹⁵, funcionari reial (mestre racional) i ciutadà de Barcelona, molt proper al monarca. Va morir el 1368 succeïnt-lo el seu fill Pere des Bosc el Jove, o Pericó, que expirà el 1385, i l'heretà el seu germà Miquel des Bosc i Gualbes, el qual gaudí de la senyoria durant un llarg període de temps, fins que testà el 1439, essent succeït pel seu nebot Pere des Bosc, el qual féu testament el 1454. Aleshores, declara hereu en primer lloc el seu fill Joan des Bosc, succeïnt-lo, en data incerta, el seu germà Pere des Bosc, que testà el 1491. Com en el cas de Mataró, els castells de Burriac i de Vilassar foren cedits per la corona a Pere Joan Ferrer, cavaller, el 1472, recuperant-se el 1480 en què el domini jurisdiccional passà a la Corona.

El castell tenia nombroses terres al terme d'Òrrius tot i que no sembla que tingués sota el seu domini cap mas. Malgrat no tenim dades dels segles XIV o XV, en el capbreu del segle XVI, Castillo documenta terres de 12 masos en mans del castell de Burriac, situació que no variat gaire un segle abans: Altafulla, Bassa, Bruguet, Busquet, Camporiol, Canyet, Fuster, Garau, Geronella, Lladó, Parera i Soler (CASTILLO 1990: 235). Pot sobtar el nombre de masos considerant que el fogatge del 1378 n'esmentava 13, i que, com a mínim, no s'esmentin els masos Argent, Cabanyes, Femades, Prat o Tarascó. Una primera explicació, caldria buscar-la en masos que eren de la parròquia de Sant Julià d'Argentona, com l'Altafulla, i algun altre, que no tenim localitzat, podria ser de la Roca, però amb terres al terme d'Òrrius. I algun tal volta era rònc o abandonat.

El monestir de Sant Benet del Bages està situat al municipi de Sant Fruitós de Bages, fou fundat el 960, i depengué de la seu de Barcelona. Cuadrada diu que «les seves possessions al Maresme se situen a Argentona» (CUADRADA 1988: 455), i pel que sembla també a Òrrius. Salvadó documenta el moment en què es van incorporar al monestir aquestes terres, concretament mitjançant unes compres fetes per l'abat el 1016, i altres per donació entre el 1031 i el 1044 (SALVADÓ 2012: 1055, 1366, 1379 i 1577).

L'únic esment que hem trobat d'unes terres al terme d'Òrrius que estava sota domini de Sant Benet data del 1396 quan Berenguer de Prat, de la parròquia de Sant Martí de Mata, fill i hereu de Guillem de Prat, d'Òrrius, va vendre a Francesc Romeu d'Òrrius, el mas Terrach, juntament amb varies terres, una de les quals

era el puig boscos anomenat *de pineda*, que tenia per Pere de Prat d'Òrrius el qual el tenia sota domini del monestir de Sant Benet del Bages, i afrontava amb una altre terra del propi Pere de Prat que també era del monestir¹⁶.

3. EXACCIONS SENYORIALS

Lluïsm: El lluísm era un impost o tribut que exigia el senyor directe d'una terra o habitatge a l'emfiteuta per cada cop que es feia una transmissió del bé immoble. El dret de fadiga permetia al senyor directe de recuperar el domini útil d'una terra quan l'emfiteuta volia alienar-lo, pagant el mateix que la persona interessada a adquirir-la, però només es podia aplicar durant 30 dies en general. El dret de fadiga i de lluísm pertanyien només al senyor directe, mai al sotsestabilient que no els podia exigir. Segurament era l'impost més lucratiu que cobraven els propietaris dels dominis directe. El lluísm equivalia, aproximadament, al 10% del preu de la venda. El 1484 Pere Bosc va signar àpoca a Joan Sarriera, com a administrador del seu fill Miquel Sarriera, d'acord amb la concòrdia que van tenir pel lluísm del llegat de Joan d'Argentona feta entre des Bosc i Sarriera, pel delme de Sant Julià d'Argentona i de Sant Andreu d'Òrrius, el feu de la domus d'Agell de Sant Feliu de Cabrera, 200 florins corrents que equivalien a 110 lliures de Barcelona¹⁷.

En un cas que hem documentat del 1482 en la venda d'una terra sota domini de Sant Pere de Clarà situada a Argentona, el lluísm el va pagar el comprador, fet força infreqüent¹⁸. El comprador Bernat Gener va pagar a qui havia estat prior del cenobi, i actualment era prepòsit major de Sant Cugat del Vallès, Nicolau Ortolà, 2 lliures per una venda de 23 lliures i 10 sous, o sigui, un 8,5 %, fet que s'aproximaria al 10% que parlàvem.

Delme: El delme és el tribut del 10% que es pagava sobre els productes de la terra destinats a assegurar el manteniment dels clergues i la conservació i embelliment dels edificis religiosos. Es va establir durant els regnats de Pipí el Breu i de Carlemany, al segle VIII. El seu límit territorial era les demarcacions parroquials. Però molt sovint l'administració del delme va portar a lloc a corrupció i molts delmes es van secularitzar, o sigui, que passaren a mans de senyors laics per compra, arrendament o establiment emfitèutic (MARTÍ 2009 : 15). La primera referència al delme del pa, del vi, de la carn, dels diners, del lli i del cànem de Sant Andreu d'Òrrius, Sant Julià d'Argentona, i Sant Feliu de Cabrera, data de segona meitat del segle XIII quan el tenia Simó d'Argentona, cavaller, fill de Guillem d'Argentona, que també tenia la castlania del castell de Burriac (BENITO 2000: 32-33). El 1484 Miquel Sarriera, hereu de Joan d'Argentona, paga el lluísm del llegat, especificant entre altres béns reutus el delme de Sant Andreu d'Òrrius¹⁹. El 1488 Bernat Bassa, d'Òrrius, va signar un debitori a Guillem Cebrià de Vilalba²⁰, cavaller domiciliat al Vallès i senyor de la casa de Vilalba, de 16 lliures de Barcelona i 10 sous, preu del *retrodecimi* de dita parròquia d'Òrrius²¹. Desconeixem si Miquel Sarriera va vendre tot el delme als Vilalba o una part del mateix.

Lloçol: El lloçol era un important tribut que rebia el senyor jurisdiccional, en aquest cas el castell de la Roca. Habitualment era un cànon fix en mesura de gra i de vi pel manteniment de la ferreria, que es pagava en funció dels animals de tir que es tenien. Així ho hem documentat pel castell de Mataró (LLOVET 1988) i pel de Vilassar i Burriac (CUADRADA 1988: 338). Pel que fa al castell de la Roca tan sols sabem que quan el 1396 Berenguer de Prat, de Sant Martí de Mata, va vendre el mas Terrach a Francesc Romeu, s'esmenta que el mas pagava un parell d'ous i un formatge, entre d'altres censos, per la farga del castell.

4. MASOS

La primera notícia documentada d'un mas al terme d'Òrrius data del 1266. Tot i que resulta evident que des del segle XI o XII, com a mínim, ja hi havia masos anteriorment com el mas Cabanyes, ja que hem vist que el 1243 esmentaven que els seus avantpassats havien fundat la capella de Sant Bartomeu de Cabanyes. Així el 1266 Guillem Femades feia testament i donava 50 sous per la seva ànima els quals havien de sortir del «*manso de Femades*», alhora que esmentava que la seva filla Ramona s'havia casat amb en Guillem Lladó²². Poc després, el 1271, Guillem de Montclús, senyor del castell de la Roca, va establir a Berenguer de Femades i la seva muller Maria, d'Òrrius, «*duos mansos heremos*» situats en l'esmentada parròquia, anomenats Rainó i Riera, amb la condició que els cultivessin igual que feien amb el seu mas Femades i els habitessin, a canvi de la prestació d'un cens i de 10 sous d'entrada²³. El 1291 testava Berenguera de Prat, i nomenava com a marmessor a Pere d'Altafulla, per tant podem parlar de l'existència d'aquest dos masos²⁴.

El mas Floret d'Òrrius, que havia estat sotsestabliment, el trobem en fer una hipoteca dotal el 1352 per Berenguer Floret a fi d'assegurar els 800 sous rebuts com a dot per Saurina Rispau d'Argentona, on esmenta que, el mas, el té sota domini de l'hereu del mas Cabanyes de dita parròquia, el qual el té pel castell de la Roca. El document acompanya la signatura per domini de «*Guillermi de Cabanies, heredi dicti mansi de Cabanies*»²⁵.

El 1369 Guillem Parera d'Òrrius signa capítols matrimonials amb Bartomeva Bellatriu d'Argentona, obligant el seu mas anomenat Parera, que te sota domini de Sant Pere de Clarà²⁶.

Ja hem vist que el 1396 Berenguer de Prat havia venut el mas Terrach a Francesc Romeu, «*cum domibus eiusdem et cum omnibus et singulis honoribus, terris, tenedonibus...*», situat prop de l'església de Sant Andreu d'Òrrius i sota domini de Pere Arnau Marquès, senyor del castell de la Roca, pel preu de 132 sous.

El 1412 Pere Argent, àlies Reimir, va vendre el mas Argent a Bartomeu Cardona (CARRERAS 1895: 147). Bartomeu el 1415 va vendre dos censos que

el mas Argent rebia del mas Julià a Agneta, muller de Pere de Riudameia, propietària del mas Far d'Argentona²⁷.

El 1455 Pere Torrent d'Argentona declara que ha «comprat aquell mas apellat mas Cabanyes terres e onors e posseccions de aquell situat en la parroquia de Sant Andreu d'Orius»²⁸. El mas era propietat indivisa de les germanes Pasquala i Agnès, filles del difunt Joan Cabanyes d'Òrrius, i fou comprat per 15 lliures i 8 sous. Joan seria el darrer Cabanyes d'Òrrius, ja que Pasquala era muller de Bernat Garbí, taverner ciutadà de Barcelona, i Agnès tampoc consta que hi visqués. Els seus parents, cabalers, havien marxat a inicis del segle XV d'Òrrius per establir-se a Argentona, on van comprar el mas Verdaguer el 1418²⁹.

Com hem comentat el 1271 Guillem de Montclús, senyor del castell de la Roca dos masos rònecs o abandonats anomenats Rainó i Riera. La historiografia general accepta que la greu crisi del segle XIV, amb les fams i les pestes, féu minvar molt la població, i molts masos restaren abandonats o rònecs. Però els masos rònecs no va ser tan sols un episodi de la Baixa Edat Mitjana, sinó que des segle XI estan documentats, quan molts precaris tenen per objecte els masos abandonats per mort o manca de descendència dels seus ocupants (BENITO 2003: 309-10). El 1475 en Reimir d'Òrrius ven una peça de terra a Esteve Llentisclà, que era de pertinences del mas Bau, derruït³⁰ o el 1502 Sadurní Prats d'Òrrius confessa al monestir de Sant Pere de Clarà tenir el mas Burguet derruït i inhabitat situat a Sant Andreu d'Òrrius (SUBINA 2013: 10). L'aparició dels masos abandonats va fer que els senyors els haguessin d'establir en condicions molt bones si volien trobar pagesos disposats a conrear-los, com va fer Guillem de Monclús, i d'això se'n van aprofitar alguns pagesos que els van agregar al seu patrimoni, més que l'edifici, les seves terres, com en Jaume Tarascó d'Òrrius que el 1489 tenia els masos Tarascó, Lladó i Vilamajor, tots tres d'Òrrius (GRAUPERA 2011: 77).

Amb la documentació consultada podem afirmar que al segle XIII a Òrrius com a mínim hi havia set masos: Altafulla, Cabanyes, Femades, Lladó, Prat, Riera i Rainó³¹. Al segle XIV documentem també els masos Bassa, Floret, Garau, Jofre, Julià, Parera, Soler, Tarascó i Terrach, i al segle XV els masos Argent, Camporiol i Vilamajor juntament amb els masos Bau i Burguet, derruïts³². En total són 22 masos, un nombre molt elevat que segur que mai van coincidir tots en el mateix temps ni vam estar tots habitats.

Amb tot el que hem vist el nucli «urbà» de Sant Andreu d'Òrrius el titllàriem d'inexistent, i fins al segle XVI o XVII com a mínim no es començaria a desenvolupar la seva sagrera, com correspon sovint a petites parròquies de mitjantanya. L'únic habitatge que hem documentat proper a l'església era el mas Terrach, que el 1396 deia estar «*satis prope ecclesiam dicti parrochie*». Per tant estem totalment d'acord amb Roqué quan esmentava que «en cap moment de l'època medieval existí un nucli de població, es a dir, totes les cases eren disseminades pel terme» (ROQUÉ 2003: 90).

Censos: Els masos pagaven censos anuals al seu senyor que inicialment eren gairebé sempre amb espècies (cereal, vi, parts de fruit), ja fos pel mas i el conjunt de les terres sota aquell domini, ja fos diferenciat per cada terra. Els censos en espècie tenien mesures diferents depenent de cada mercat o població, i habitualment els masos o terres que estaven sota domini del castell de la Roca acostumaven a calcular-se a la mesura del propi castell, com el 1271 quan Guillem de Montclús va establir els masos Rainó i Riera a cens de dues quarteres de blat «*recipiendi ad rectam mesuram castris de Rupe*»³³. Aquestes mesures es combinen, però, amb les de Granollers, com en la venda feta el 1396 del mas Terrach al cens d'una quartera d'ordi i una de forment a mesura vella del dit castell, i mitja quartera de forment a mesura de Granollers, el qual mas també prestava quatre ous per Pasqua, i pel lloçol un parell d'ous i un formatge.

A partir del segle XIII es comença a documentar canvis de censos en espècie per censos en diner, que comunament es coneix com a reducció de cens, que es fan més habituals a partir del XIV. S'anomena reducció ja que un cens en gra, per exemple una quartera de blat, amb el pas dels anys sempre serà la mateixa quantitat i sols estarà subjecte als canvis de preu en funció de la producció i la inflació, mentre que el diner, que sempre serà la mateixa quantitat, amb el pas dels anys i per efecte de la inflació, va suposant menys esforç per qui el paga, i menys valor per qui el rep. Per contra el diner era «diner» des del moment que es rebia, i no calia anar als mercats per vendre els productes. Per això foren primer els senyors laics els que es van apuntar a aquestes reduccions per manca de diner a resultes de les diferents crisis, i els senyors eclesiàstics sí van apuntar poc després. A tal efecte el 1389 Ramon sa Coma, prior del monestir de Sant Pere de Clarà, redueix el cens sobre un bosc a Sibília, muller de Jaume de Reimir, propietària del mas Raimir d'Òrrius, de l'agrer, tasca i braçatge³⁴ de tots els fruits per un cens d'una quartera i mitja de forment³⁵. La causa d'aquest canvi és que en aquells moments la terra és «*herma et boschosa*», i que fa 40 anys que no dona fruits.

El 1396 Pere Arnau Marquès, senyor del castell de la Roca, fa reducció del cens d'un bosc del mas Tarasco, pròpia de Bartomeu Tarascó, un bosc del mas Julià, pròpia de Bernat Julià³⁶. En el cas del bosc de can Tarascó es canvia la tasca del vi i l'agrer i el braçatge del pa, per 9 sous anual, justificant també el canvi per què abans era una vinya i ara està abandonada. El 1487 era Martí Joan de Torrelles, cavaller, senyor del castell de la Roca, redueix els censos del mas Femades d'Òrrius que tenia Vicenç Femades, i que eren cerelas, parts de fruit, servituds, pernils, formatges, vi i altres a 20 sous per Nadal i vuit quarteres de forment per Sant Pere i Sant Feliu d'agost a mesura del castell de la Roca, amb una entrada de 8 lliures de Barcelona³⁷.

5. LA SOCIETAT

Els remences. La població d'Òrrius durant l'edat mitjana era completament pagesa, i per tant gran part d'ella estava sotmesa a servituds, sobretot als anomenats

mals usos, que eren unes exaccions imposades pels senyors als seus homes i la seva família. La principal servitud era la remença, i podríem definir els remences com tots aquells homes i dones, principalment pagesos, que estaven adscrits a la terra, és a dir, que necessitaven permís del seu senyor per poder abandonar el mas, la casa i la terra. Aquest permís, el senyor tan sols el donava en forma de diners, i principalment per les filles no pubilles i els fills no hereus que abandonaven el mas familiar. Molts d'ells també patien els anomenats mals usos, els més habituals dels quals, juntament amb la remença, eren: Cugucia, eixorquia, intestia, àrsia i firmes d'espoli.

Un document molt interessant que es conserva a Girona, la convocatòria general dels homes de remença per demanar l'abolició dels mals usos del 1448, ens ha permès intentar identificar alguns dels remences d'Òrrius a mitjan segle XV, ja que consten amb el conjunt d'homes del castell de la Roca (HOMS 2005: 408). Hem sabut trobar en Jaume Bassa, en Joan Cabanyes, en Bernat Femades, en Joan Lleget, àlies Tarascó, en Joan Prat, en Bernat de Prat, àlies Julià, o sigui, sis masos: Bassa, Cabanyes, Femades, Tarascó, Prat i Julià. Recordem que aleshores hi havia a Òrrius 8 o 10 focs, per tant parlem de què més de dues terceres parts de la població d'Òrrius eren remences, ja a banda d'aquests ens consta en Jaume Raimir que el 1376 rep l'establiment d'una terra de mans de fra Ramon de Coma, prior del monestir de Sant Pere de Clarà, on Raimir diu que és home propi i afocat seu, signe clar de la remença³⁸, o en Berenguer Parera, ja que el mateix 1376 fra Ramon de Coma enfranqueix a la seva filla Sància a canvi de 30 sous³⁹ el 1377 enfranqueix a Sància, filla de Bernat Bassa a canvi de 60 sous⁴⁰, i el 1378 enfranqueix a Constança, filla de Guerau d'Altafulla a canvi de 88 sous⁴¹. Aquests tres enfranquiments són exemples clars del permís del senyor per què les filles o els cabalers abandonessin el mas familiar i passessin a una altra senyoria, la del marit, a canvi d'una suma de diners.

LA FAMÍLIA: MATRIMONI I FILLS.

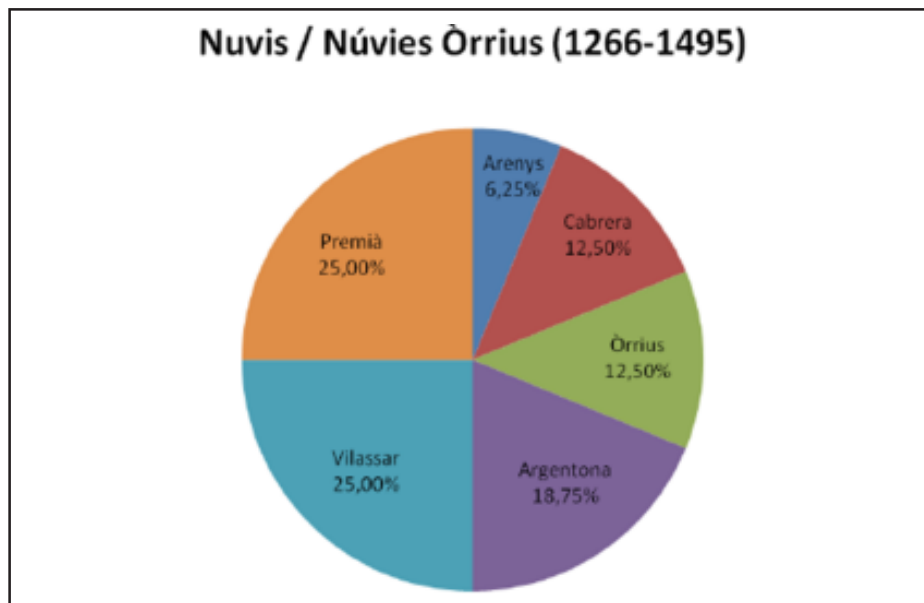
La societat rural girava entorn de la família i el seu aixopluc, una família nuclear i patriarcal, centrada en la figura de l'hereu, on cadascú jugava el seu paper: la mare, els oncles, la muller, els germans/es i els fills/es... En el món dels masos, el matrimoni era indispensable per a la continuïtat de l'explotació familiar. Per arribar al matrimoni, que sempre es pactava amb els pares o tutors, es signava l'instrument dotal davant del notari, que a partir del segle XIV passaren a ser els capítols matrimonials, on s'establien fil per randa tots els condicionants. Sovint es finalitzava amb la benedicció eclesiàstica. Així documentalment trebarem amb capítols matrimonials, èpoques de dot i escreix, o restitucions dotals. Aleshores l'edat de contraure el matrimoni era molt menor que l'actual, especialment per les dones, que amb prou feines voltaven els 18 o 20 anys, tot i que rarament podem constatar-la ja que gairebé mai apareix en la documentació baix medieval.

Dels cònjuges d'Òrrius tan sols tenim una petita mostra de quinze matrimonis que van de mitjans del segle XIII a finals del XV, tot i que deu són

del segle XIV (veure taula 1). D'ells, el 25% es casaven amb un/a cònjuge de Vilassar i de Premià, el 19% amb un cònjuge d'Argentona, el 12,5% amb un/a cònjuge d'Òrrius i de Cabrera i el 6% amb una cònjuge d'Arenys (veure taula 2)⁴²

Any	Marit	Lloc (Marit)	Muller	Lloc (Muller)
>1266	Guillem Femades	Òrrius	Ramona Lladó	Òrrius
>1352	Berenguer Floret	Òrrius	Saurina Camp	Argentona
1369	Guillem Parera	Òrrius	Bartomeva Bellatriu	Argentona
1372	Bernat Soler	Premià	Francesca Altafulla	Òrrius
1372	Bernat Casals	Vilassar	Valensona Femades	Òrrius
1377	Berenguer Tió	Premià	Sància Bassa	Òrrius
1378	Ramon Iella	Argentona	Alamanda Altafulla	Òrrius
1378	Antoni Bonany, àlies Vehil	Vilassar	Constança Altafulla	Òrrius
1378	Macià Sala	Premià	Francesca Altafulla	Òrrius
1383	Pere Ponseta	Cabrera	Ròmia Canyet	Òrrius
1386	Berenguer Prats	Òrrius	Alamanda Tomàs	Cabrera
1403	Antoni Ferrer	Vilassar	Constança Jofre	Òrrius
1421	Guillem Abril	Vilassar	Salvadora Prat	Òrrius
1429	Pere Colomer	Premià	Eulàlia Julià	Òrrius
1495	Jaume Altafulla	Òrrius	Miquela Teixonera	Arenys

Taula 1

Taula 2

El 1369 Guillem Parera d'Òrrius va pactar cobrar 500 sous de dot de Bartomeva Bellatriu d'Argentona⁴³. Tot i que en aquest cas no s'estipulen els terminis de pagament, el 1383 Parera declara haver cobrat la totalitat dels 500 sous, en diversos pagaments, el que suposa que va necessitar 13 anys per cobrar la totalitat del dot.

El 1372 Bernat Soler de Premià, que ha rebut 1000 sous de dot de Francesca Altafulla d'Òrrius, de les quals ell fa augment de 500 sous, la meitat, com és habitual⁴⁴.

El 1377 Bernat Bassa d'Òrrius, signa debitori de 50 lliures de dot de la seva filla Sància, que s'ha de casar amb Berenguer Tió de Premià⁴⁵. Pacta que pagarà 30 lliures el dia de la benedicció nupcial que es farà en l'església, per Tots Sants 100 sous, i a partir del segon any 50 sous anualment fins arribar a les 50 lliures, o sigui, sis anys per pagar-ho tot.

El 1378 era Saurina Altafulla, hereva del mas Altafulla d'Òrrius, dotava amb 40 lliures a la seva filla Constança, que havia de celebrar noces amb Antoni Bonany, àlies Vahil, de Vilassar⁴⁶. Acorda pagar 15 lliures de Barcelona també el dia de la benedicció nupcial que es faria en l'església, 50 sous per Pasqua i 50 sous anuals fins completar el dot, que implicava nou anys per liquidar-ho. Precisament Saurina Altafulla estava pagant en aquells moment els dots de dues filles seves, l'esmentada Constança i la de Francesca Altafulla, vídua, casada amb Macià Sala de Premià i la de la seva germana Alamanda Altafulla, casada amb Ramon Ilella, d'Argentona⁴⁷. Aquesta és tan sols una mostra de la dificultat que moltes famílies tenien per pagar, sobretot si s'acumulaven diversos dots al mateix temps.

Saber el nombre de fills que es tenien és molt difícil. Segurament el testament és el millor document per aproximar-nos, ja que molts testadors enumeren tots els fills i filles que tenien per fer alguna deixa, tot i que evidentment no es tenen en compte els que haguessin mort en edat infantil. Malauradament d'Òrrius tan sols coneixem una definició de drets i dos testaments, tots del segle XIII, per tant en cap cas parlariem de cap dada fiable ni significativa. El 1266 Guillem va fer testament el 1266 deixant tots els seus béns al seu nebot Berenguer Femades per no tenir cap fill o filla viu, tot i que esmenta la seva filla Ramona. Per tant tan sols tenim coneixement d'una filla. El 1285, els germans Arnau, Bernat i Benet Femades definien els drets sobre el mas Femades al seu germà i hereu Guillem, amb el que tenim com a mínim quatre germans en edat adulta⁴⁸. El 1291 en el testament de Berenguera Prats fa deixes a dues filles i a dos fills, per tant també quatre fills.

BIBLIOGRAFIA

- BENITO (1992): PERE BENITO I MONCLÚS, *Les parròquies del Maresme a la Baixa Edat Mitjana. Una aproximació des de les visites pastorals (1305-1447)*. Barcelona: Caixa d'Estalvis Laietana.
- BENITO (2000): PERE BENITO I MONCLÚS, «Poder i societat al Maresme medieval: els Sant Vicenç (1022-1271)», dins D.A., *Jornades d'Història i Arqueologia Medieval del Maresme. L'arquitectura militar medieval*. Mataró: Grup d'Història del Casal, p. 25-35.
- BENITO (2003): PERE BENITO I MONCLÚS, *Senyoria de la terra i tinença pagesa al comtat de Barcelona (segles XI-XIII)*. Barcelona: CSIC.
- CARRERAS (1891): FRANCESC CARRERAS I CANDI, *Argentona històrica*. Barcelona: Impremta la Renaixensa.
- CARRERAS (1895): FRANCESC CARRERAS I CANDI, *Lo castell de la Roca del Vallès*. Barcelona: Centre Excursionista de Catalunya.
- CARRERAS (1904): FRANCESC CARRERAS I CANDI, Centre Excursionista de Catalunya.
- CASTILLO (1990): MARIA JOSEP CASTILLO I EZQUERRA, *Argentona i Vilassar, a cavall de dues èpoques*. Argentona: L'Aixernador.
- CUADRADA (1988): CORAL CUADRADA I MAJÓ, *El Maresme Medieval: Hàbitat, Economia i Societat, segles X-XIV*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana.
- GRAUPERA (2002): JOAQUIM GRAUPERA I GRAUPERA, *L'arquitectura religiosa preromànica i romànica en el Baix Maresme*, volum 2. Argentona: La Comarcal Edicions.
- GRAUPERA (2011): JOAQUIM GRAUPERA I GRAUPERA, *L'art gòtic al Baix Maresme (segles XIV-XVI). Art i promoció artística en una zona perifèrica del comtat de Barcelona*, TD, Barcelona: Universita de Barcelona.
- HOMS (2005): M. MERCÈ HOMS I BRUGAROLAS, *El sindicat remença de l'any 1448*. Girona: Col·lecció Documents de l'Arxiu Municipal núm. 11.
- IGLESIES (1971): JOSEP IGLESIES I FORT, *La població del Maresme a la llum dels censos generals*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana.
- LLOVET (1988): JOAQUIM LLOVET, «La nòmina de les famílies de Mataró i l'excavació del lloçol segons el capbreu de Pere de Màrgens», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, 32, p. 4-9.
- MARTÍ (2009): JOSEP M. MARTÍ I BONET, «Al voltant dels orígens de la parròquia de Santa Maria de Mataró», *Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria*, 93, p. 7-26.
- OLIVA (2002): BENET OLIVA I RICÓS, *La petita noblesa del Maresme. Tres trajectòries: Des Bosc, Ferrer i Sala (s. XIV-XVII)*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana.
- REDONDO (2002): ESTHER REDONDO GARCÍA, *El fogatjament general de Catalunya de 1378*. Barcelona: CSIC/Institució Milà i Fontanals.
- RIUS (1945): JOSEP RIUS, *Cartulario de Sant Cugat del Vallès*, volum I. Barcelona, CSIC.
- ROQUÉ (1998): JOSEP MARIA ROQUÉ I MARGENAT, *Òrrius (Maresme). Contribució a la història del poble*. Mataró: Grup d'història del Casal.
- ROQUÉ (2003): JOSEP MARIA ROQUÉ I MARGENAT, «Organització de l'espai i poblament medieval d'Òrrius», dins D.A., «*II Jornades d'Història i Arqueologia Medieval del Maresme. L'organització de l'espai i models de poblament*». Mataró: Grup d'Història del Casal, p. 89-92.

- ROQUÉ (2016): JOSEP MARIA ROQUÉ I MARGENAT, *La gent d'Òrrius a través de la història. Òrrius: Autoedició.*
- SALVADÓ (2012): JOAN SALVADÓ I MONTORIOL, *El monestir benedictí de Sant Benet del Bages. Fons documental: identificació, edició i estudi. Segles X-XI*, TD, Lleida.
- SUBIÑÀ (2013): ENRIC SUBIÑÀ I COLL, «El priorat de Sant Pere de Clarà (Argentona) a inicis del segle XVI. Una mirada a través del Capbreu», *XXIX Sessió d'Estudis Mataronins*.
- SUBIÑÀ (2016): ENRIC SUBIÑÀ I COLL, *El Maresme medieval. Exemples concrets de comunitats pageses*, TD. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- SUBIÑÀ (2017): ENRIC SUBIÑÀ I COLL, «El Maresme al segle XV. Un segle de canvis», dins D.A., *El s. XV, temps de canvis i incerteses. Actes del Simposi In Marítima*, Vilassar de Dalt, p. 37-54.

NOTES:

1.- Moltes referències estan extretes de la meua Tesi Doctoral, «El Maresme medieval. Exemples concrets de comunitats pageses», defensada a el 2016 a la Universitat de Barcelona.

2.- «En el terme de la vila d'Òrrius, amb terres cultivades i ermes, amb habitatges». Josep Rius, *Cartulario de Sant Cugat del Vallès*, volum I, CSIC, Barcelona 1945, p. 85.

3.- Arxiu de la Corona d'Aragó (=ACA), Reial Patrimoni, Mestre Racional, v. 2968, (1515). Els masos Reimir i Altafulla surten al fogatge d'Argentona. Tradicionalment han estat masos del terme d'Argentona però de la parròquia d'Òrrius. Com que el fogatge del 1378 no és nominal, desconeixem si hi estaven inclosos. Si fos així, la pèrdua de focs hauria estat de 13 a 10.

4.- Eren els del castell de la Roca, en aquells moments Pere Arnau Marquès, malgrat que, en teoria, aquell any estaven incorporats, temporalment, a la Corona.

5.- Eren els del monestir de Sant Pere Clarà i de Sant Bartomeu de Cabanyes.

6.- Hem descomptat els masos Altafulla i Reimir que en els fogatges sempre consten a Argentona.

7.- La senyoria jurisdiccional o castral –centrada en un castell o baronia-, exercia certes funcions públiques sobre tot el territori, en aquest cas tot Òrrius, especialment les judicials.

8.- Granollers havia passat a jurisdicció reial, de manera definitiva, el 1418.

9.- Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (=AHPB), notari Bernat Nadal, 58/128, (28 de desembre de 1396).

10.- Aleshores Pere Benito no havia consultat el document original conservat a la Biblioteca de Catalunya, sinó el *Speculum* de l'Arxiu del Castell de Vilassar, on consta un breu resum amb poca informació.

11.- BC, pergami 24324, (10 de gener de 1243).

12.- Arxiu Particular can Català de Mataró (APCCM), pergami 67, (4 d'agost de 1432).

13.- Sí és el mateix Bartomeu ja no fa servir el cognom patern Cardona, sinó que adopta únicament el del seu mas. També podria ser el fill, que en aquest cas seria normal que adoptés tan sols el nom del mas.

14.- Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró (=MASMM), pergamins Marfà 120, (5 d'agost de 1450).

15.- Sobre el llinatge dels des Bosc vegeu (OLIVA 2002).

16.- AHPB, notari Bernat Nadal, 58/128, (28 de desembre de 1396).

17.- AHPB, notari Galzeran Balaguer, sig. 241/12, (27 d'abril de 1484).

18.- Arxiu Particular de Can Calopa d'Argentona, pergami núm. 30 (4 d'abril de 1482).

19.- AHPB, notari Galzeran Balaguer, sig. 241/12, (27 d'abril de 1484).

20.- La casa o quadra de Vilalba, situada en el terme de la Roca del Vallès, però vinculada sempre a la parròquia de Cardedeu, és citada des del 932 i fou de la família Vilalba almenys des del 1157 fins al 1571 en què passà a mans del monestir de Montserrat per permuta amb la baronia de Montmagastre. Per a més informació, vegeu Almerich Padró, Paulina, *El castell de Vilalba. Una joia del Vallès Oriental*. En línia: <<http://www.laroca.cat/arxiumentoria/obres/5-2/5-2.pdf>>. [Consulta octubre 2017].

21.- AHPB, notari Galzeran Balaguer, sig. 241/23, (1 de juny de 1488).

22.- Arxiu Particular de can Femades d'Òrrius (=APCFO), pergami 1, (13 de febrer de 1266).

23.- APCFO, pergami 2, (14 de maig de 1271). Transcrit a Roqué (1998), p. 126.

24.- Arxiu particular de can Prat d'Òrrius, pergami 3, 24 d'agost de 1291. Transcrit a Roqué (1998), p. 127.

25.- APCCM, pergami 50, (3 de maig de 1352).

26.- APCBA, pergami 6, (17 de juny de 1369).

27.- APCFO, pergami 4, (1 d'agost de 1415)

28.- ACA, Fons Notarial de Mataró, notari Bartomeu Agell, sig. 4, (3 de març de 1455).

29.- Arxiu Particular de can Cabanyes de Barcelona, pergami E-8 (25 de juny de 1418).

30.- MASMM, Pergamins Església 73, (20 d'abril de 1475).

31.- A aquest masos i hauríem de sumar uns quants que no ens han aparegut a la documentació però que de segur existien i que ens acostaria als tretze masos del fogatge del 1378.

32.- Quan parlem de la documentació consultada ha de quedar clar que vol dir que no tenim constància escrita que existissin abans tot i que de ben segur la majoria al segle XII o XIV ja hi deuriem ser, ja que difícilment, per exemple, el mas Argent seria del segle XV.

33.- «Rebudes a mesura del castell de la Roca».

34.- Són censos en parts de fruit collit, o sigui, que sense producció tampoc hi havia cens a pagar.

35.- Masmm, pergamins Església 45, (3 de maig de 1389).

36.- AHPB, notari Bernat Nadal, 58/128, (15 de desembre de 1396).

37.- APCFO, pergami 5, (3 de setembre de 1487).

38.- Arxiu Parroquial de Sant Genís de Vilassar, manual 2, (13 de març de 1376).

- 39.- APSGV, manual 2, (13 de març de 1376).
- 40.- APSGV, manual 4, (18 d'abril de 1377).
- 41.- APSGV, manual 4, (22 d'abril de 1378).
- 42.- Tan sols hi ha un matrimoni on els dos cònjuges són d'Òrrius, i això fa que enlloc de catorze contraents n'haguem de comptabilitzar setze.
- 43.- Arxiu Particular de can Bellatriu d'Argentona, pergami 6, (17 de juny de 1369).
- 44.- APSGV, manual 2, (22 de novembre de 1372).
- 45.- APSGV, manual 4, (7 de març de 1377).
- 46.- APSGV, manual 4, (6 de gener de 1378).
- 47.- APSGV, manual 5, (16 d'octubre de 1378).
- 48.- APCFO, 8 de febrer de 1285.

Can Cunill. 1915. CEC. Fons Masia Catalana

Can Cunill. 1915. CEC. Fons Masia Catalana

Can Prat. 1932. CEC. Fons Masia Catalana

Can Vinyamata. 1932. CEC. Fons Masia Catalana

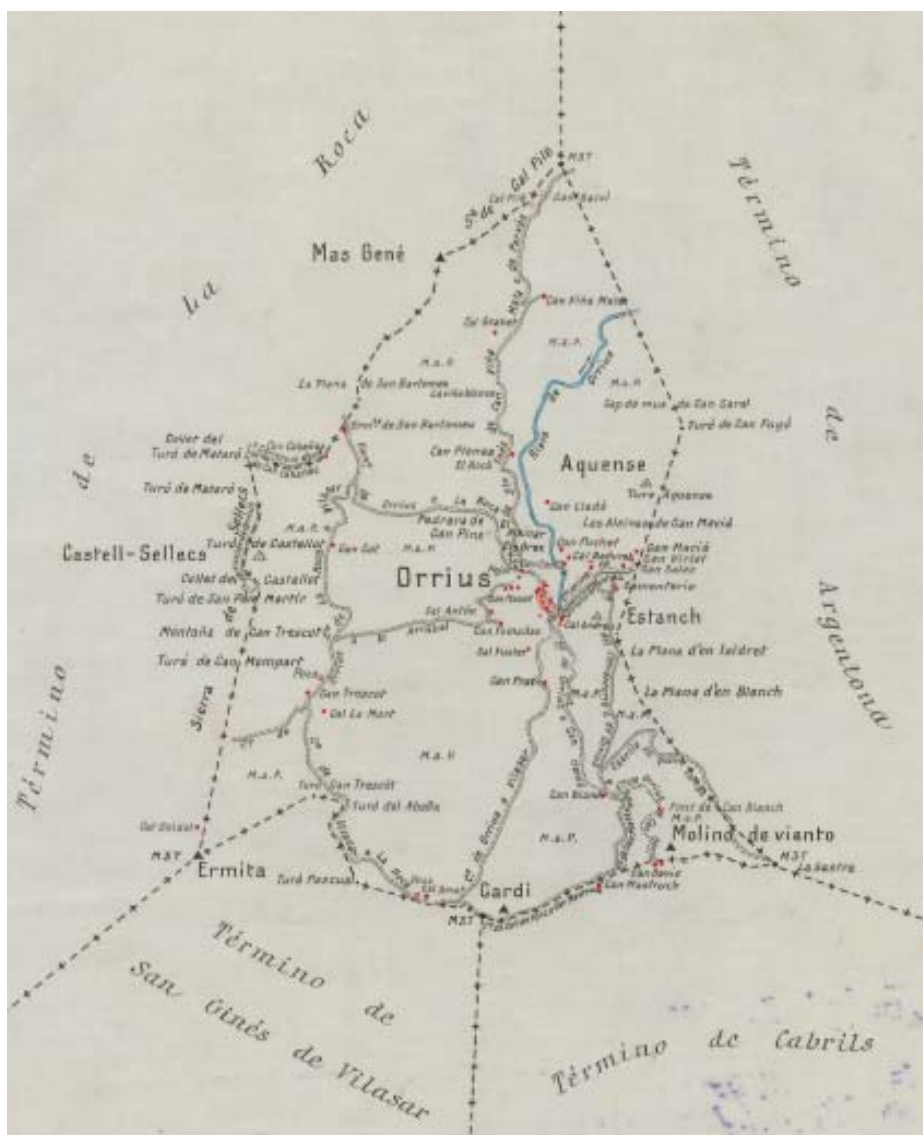

El castell de la Roca després de la reconstrucció

Parròquia de Sant Andreu d'Òrrius

Plànol del terme municipal d'Òrrius. 1914. ICC